

૪૧૨૨ ૧/૧૦ ૧૯૫૧

હરિશ્ચંદ્ર ને તારામતીના નાટકનાં ગાયન.

— ❀ ❀ ❀ —

રચનાર

II. M. Sheth.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

શુ. છોટાલાલ છગનલાલ.

સન ૧૯૬૭ના આક્ટ ૨૫ મુજબ રજીસ્ટર કરાવી છે.

અમદાવાદ.

રીચીરોડ ઉપર “ સલપ્રકાશ ” પ્રેસમાં

ગુલાબીદાસ નારણદાસે છાપ્યાં.

સંવત ૧૯૪૬

ક્રીમત ૨ આના

(સર્વ હક પ્રસિદ્ધકર્તાએ સ્વાધીન રાખ્યા છે.)

હરિશ્ચંદ્ર ને તારામતીના નાટકનાં ગાયન.

સ્થળ—નારદનું વિચારભુવન.

નારદ— (કહું શું નથીએ કુઃખીઓ કીધાછે.) એ રાહ.
બહા સુત હું નારદ કહાઈ, જ્યાં હોય સંપ ત્યાં કુસંપ કરાઉં ટેક.
બાણાસુરને શ્રી કૃષ્ણ સાથે, તેમ વિશ્વામીત્ર વશીલ લડાઈ. ધૃ.
પડશે મળ બહુ જોવાની ત્યારે, ચાલ ઝટ હેંદ્ર પાસે હું જાઉં ધૃ.

સ્થળ—ઈન્દ્રની કચેરી.

(ઈન્દ્રની સભા બરાબ છે એવામાં નારદમુની આંતરીક્ષથી
માતાગાતા પ્રવેશ કરે છે.)

નારદ— (ભજ મન નારાયણ નારાયણ નારાયણ.) એ રાહ.
મન બજલે બજલે સીતારામ. ટેક.
કોઈ બજે વિશ્વુ દેવા, કોઈ બજે રામ;
કોઈ શંકર ત્રિપુરારી, કોઈ હરીનું નામ. મન.
બજે કોઈ હનુમંત, કોઈ કાળી, મહાકાળી;
બહુચર, ચંડી, કોઈ બજેછે, કોઈ આરાસુરવાળી. મન.
મર્વ જન એમ અનેક તરેહથી, પુજે સર્વે દેવ;

સેવા કરે દેવની તેથી, પામી શીવ સુખમવ. મન०

(પછી વશિષ્ઠ અને યોગીવારે વિશ્વામીત્ર પ્રવેશ કરે છે.
તે બંને રૂપીઓને ઇંદ્ર ઉભો થઇ પ્રણામ કરી કહે છે.)

ઇંદ્ર—

ગીતી.

આપ પધારી અત્રે, કૃતાર્ય મારો જનમારો કીધો;
દર્શ લાભ વળી દઈને, પાવન મારો આશ્રમ તમ કીધો.

(યોગી વારે ઇંદ્ર નારદને પુછે છે.)

ઇંદ્ર—

ભૂપ કલ્યાણુ.

આહો નારદ મહારાજ, નમન કરું આજ;
કૃપા કીધી દાસપરે, મારા શિરતાજ. ૨૬.
પુછું પ્રશ્ન જે આજ તમોને, કૃપા કરી તે કહો;
મૃત્યુનોકમાં કાણુ નૃપ છે, સત્યવાદી જે લહો. આહો०

નારદ—

ઉપલી રાહ.

સુણ્ય સુરેંદ્ર તું, જે સત્ય હું કહું;
પ્રશ્ન તારા તણો આજ, ઉતર ફું લહું. ૨૬.
હરિશ્ચંદ્ર જે સુર્યવંશી તે, સત્યવાદી કહેવાય;
અયોધ્યા પુરી નૃપ તે છે, સર્વ રાખતો રાય. સુણુ०
કહી આભ ભૂ મંડળ ખંને, રસાતાળ થઈ જાય;
તો પણુ તે અસત્ય વદે નહીં, એવા તે છે રાય. સુણુ०
એના પુત્ર્યે દ્વીજન કાષ્ઠ, જોયો નથી જગત માંહી;
સત્ય વચન હું સુખથી મારા, પ્રકાશ કરુંહું આંહી. સુણુ०

(નારદનું આવું કહેવાથી વિશ્વામીત્ર ને વશિષ્ઠ બંને જણ
સ્થામસ્થામી વાદ કરી તકરાર કરે છે તેઓને ઇંદ્ર શાંત પાડે છે.)

સંદ્ર—

ઇંદ્રસભાની ગજલ.

શાંત થાઓ શાંત થાઓ, તમે રહી રાધ;
કરો નહોં કલેરા કાંઠ પોતાનીરે કાપ.
ધીરા થઈને સાંભળો તમે મારી એક વાત;
સરત કરો બન્ને જણા, અત્રે એક સાક્ષાત.
હારે બન્ને જણમાં કાંઈ, આપે તપ ફળ;
ખાલી કલેશ શાને કરો, થઈને આપ પિકળ.

વશિષ્ઠ. } બન્ને એજ રાહ.
વિશ્વામીત્ર. }

કમુલ કમુલ કમુલ સવં, છે અગારે રાધ;
હારે અમ બિમાં તેનું, તપ ફળ જાય.

વિશ્વામીત્ર— રાગ ઝોખાહરણનો.

સાંભળો ઇંદ્ર મારી એક વાત, ધ્યાન દઈ તમે સાક્ષાત;
રાખો વશિષ્ઠને તમ પાસ, નેથી પુરી થાયે અમ આશ.
આપો મદદે યમ અસીદેવ, નેથી પામીયે સત્યનો મેવ;

વશિષ્ઠ—નહોં શીકર રાખશો કાંઈ, ખુશી સાથ રહી સહુ આંહી.
થાય તેટલું કરી લેજો, દુઃખ દેવાય તેટલું દેજો.
સવં કષ્ટ સહન કરશે શિષ્ય, જરા પશુ નહોં કરશે રીસ.

—૦—

રથખ—વિશ્વામીત્રનું વિચારલુપ્તન.

વિશ્વામીત્ર— (અફસોસ કે આંખોસે દેખાયા નહોં હતા.) એ રાહ.
કીધો વાહ મારે મુની, વશિષ્ઠ કેરી સાથ;

આમાં લજ્જા રાખનાર, છે સિતેકનો નાથ.
સાચાને જુઠો ઠરાવી, ખોટી કરી તકનાર;
હવે શો ઉપાય કરવો, કે નથી પામુ પાર.
કોડ ઉપાય કરી એને, વધાવું હું અસલ;
તો તો જગમાં જશ વાધે, ને સૌ રાખે મમ પલ.

—o—

સ્થળ—હરીશ્ચંદ્રની કચેરી.

હરિશ્ચંદ્ર— (મુજ કપર ગુજરી પિતા પાદશાહ બાણી.) એ રાહ.

કહો સચીવ માહરા, રાજ્ય તણો વૃતાંત;
મમ પ્રજા સુખી કે દુઃખી, સુચવા ખાંત.
મુજ નયમાં કેવો ચાલે, વિધાબ્યાસ?
કળાકૌશલ્યતા ને, કેવો હજર પ્રકાશ?
ન્યાય શુભ રીતીથી, મળેછે પ્રજા જનને?
શિક્ષા થાય કેવી, વળી દુષ્ટ દુર્જનને?
સૌ દેશ તણા વૃષ આણુ માને છે કે નહોં;
તેહ તણા ખુલાસો, તમે કરોરે અહોં ?

સત્યકિર્તિ— (અરે લાલદેવ ઈસ તરફ જલ્દ આ.) એ રાહ.

મહારાજ મનમાં, ન રાખોરે ખાંત;
કરું ખુલાસો જે છે, સુચવાને ખાંત.
સૌ વૃષ આપની, માને છે આણુ;
મજે ન્યાય સૌના, ગુનાની પ્રમાણુ.
હુજર, કળા, કૌશલ્યતાનો જમાવ;

વિદ્યા દેરી ઉપર, જાળનો ભાવ.
 નહોં જોર દુસ્મન, દુર્જનનું કાંઈ;
 કહી સત્ય વાત મેં, આપને આંઈ.

(કેટલુંક બાપણુ થયાબાદ વિદ્યાભિવ્રતના ખે સેવકો આવે છે.)

સેવકો— (ખાલો ખાલ વિચારીને આજ તોલ કરીને.) એ રાહ.

સુણો નૃપ આ, વિનંતી આજ ઉર ધારી;
 આબ્યા યત્નવાને, કામ પડયું એક બારી.
 યમ કરવા જોઈએ, હેમ એક લક્ષ બારી;
 આપ્યા જેથી છો, તમરે બહુ પરોપકારી.
 ધણા યાચકોને દાન, આપ ઘોડો બારી;
 સર્વ રંક કેરાં દુઃખ, આપ નાંખો સાગરી.
 છીએ વિદ્યામીત્ર, કેરા શિષ્ય આગ્રાકારી;
 આબ્યા આપ પાસે, આજ અમે ઉમંગ ધારી.

ખેડુતો—

રાગ ઓખાહરણુ.

આવ્યા ફરીયાદ કરવા કાજ, ધ્યાન ધરી સંભળાવો મહાનજ
 આવ્યાં જંગલી પશુઓ બારી, ધાંત ખાઈ કીધા દુખીયારી.
 મારીએ પણ તે નહોં જાએ, ઉલટાં તે અમ સાંમાં ધાયે.
 જાળ બચ્ચાંને પણ મારી નાખે, નહોં બાકી કાઢને રાખે.
 કોણ જાણે આવે ક્યાંથી ટોળાં, તેનાં માથાં જાણે છાટાં કોળાં.
 દેખાય વિચિત્ર તેમના ડોળ, કૃપા કરી કરો તેની ખોળ.

(તે સાંભળી હરીશ્ચંદ્ર ક્રોધાયમાન થઈને)

હરિશ્ચંદ્ર—

હહારવો.

(હોહરાઓ આવો છાપ કાંટે રમીએ આજરે.)

એ રાહ!

શાણ્ણા સરદારે મારા લગાડો ન વારે. ટેક.
 ચાલો વેલા યાગો, પશુ મારવાને ધાઓ. શાણ્ણા.
 રંક કેરી વારેરે, જે પશુઓને મારેરે.
 તેને ઇનામ દઉં હું બારી, ધ્યાન રાખો કહું શીખ મારી;
 હૈયામાં ઉઘટ ધારી, બખતર હાથે હ્યો હતીઆરે. શાણ્ણા.
 કાઈ દો બાલા બરછીરે સૌ ચાલો સાથે હરખીરે;
 હ્યો કટારને તલવાર, બંદુકો તેગબર સાર.
 કરો કામકાં તૈયાર, ચાલો હજીવાને જંગલી પશુ સૌ આવારે. શાણ્ણા.
 દયા કરો અજગીરે, નહીં માયાને રહો વળગીરે;
 કરો અજગો સહુ પરીવાર, કરો હિંમતથી હતીઆર.
 કહું હું કેટલી વાર: નહીં કાયર યાઓ મુરા યાઓ સૌ સરદારે શા.
 જાઓ યાઓ તૈયારે, હું આવું આવારે;
 રાણી વાસમાં જઈ, પ્રિયા મારીને કહી.
 નહીં ખેતી રહું ત્યાં જઈ, આ આવ્યો વેગે જોડી નહીં થઈ લગારે.
 શાણ્ણા.

—૦—

રશ્મી — રાજ્યમહેલ.

તારામતિ—

દક્ષીણી રાહની લાવણી.

કેમ ના'વિઆ, હજી પ્રાણ પતિ પ્યારારે. ટેક.
 ગન મુઝાય, કપે કાય, દુઃખ થાય, દીલમાંય;
 રહે છે જેથી ન્યારારે. કેમ.
 દાશી માહરી, વેગે ધા તું આણી વારરે;
 ખબર લાવ, જલદી આવ, નાવ્યા નાવ, વેગે ધાવ.
 જોડી ન થા લગારરે. કેમ.

દાસી— (નારીના કટાક્ષ પાસે પુરૂષછે ગુલામ) એ રાહ.

કેમ ઉદાશ થાઓ બાઈ? આવશે પ્રાણનાથ;
કરો ન આમ ચિંતા તમે, વિનવું જોડી હાથ.
રાજ્ય કેરા કાળમાં, રોકાણા તે હશે;
કાર્ય પુણું કરીને બાઈ વેગે આવશે.
તે કરતાં હું જાઉં બાઈ લાવવા ખબર;
પ્રતિહાર કરે મુને, આવે છે સ્વર.
પધાર્યા મહારાજ બાઈ, ચિંતા દૂર કરો;
જાઉં છું હું આહીયા હવે, દેડે હર્ષ ધરો.

(દાસી જાય છે.)

તારામતિ— રાગ કાલીંગડાની ઢળં.

કેમ આપ્યા ધસમસ્યા, કહો પ્રાણનાથ પ્યારા;
એનું શું કારણ તે? મુજ પાસ કહોરેજ.
સાંભળવા હોંશ ધણી, હેડા માંછી પ્યારા;
બાવરા જન્યાછો સ્વા કારણેરેજ.

હરીશ્ચંદ્ર— ઉપલી રાહ.

આબ્યો રજા લેવા, તુમ પાસે મારી પ્યારી;
જાવુંછે અરણ્યને વિશે, આંજ રેજ.
આવી પરુ જંગલી નુકશાન કરે ભારી;
મારવાને માટે જાવું, ગાહરેરેજ.
આંખા ખેડુત અર્જ કરવા, મુજ પાસે પ્યારી;
મારે તેઓ તણી વારે ધાવુંરેજ
જટ રજા દઈદે મુને મારી પ્રાણ પ્યારી;

જોડી નકર જરાતું મુને આંહીરેજી.
 સર્વ સૈન્ય તૈયાર થઇ, ઉઠું મારી ખ્યારી;
 વાટ જોતા હમે તે સહુ માહરીરેજી.
 આઠ્યો રાજા લેવા મળવા, તુને મારી ખ્યારી;
 હવે જાઉ છું ખ્યારી ત્યાંહરેજી.
 ન કરીશ ચિંતા મન વેગે આવું ખ્યારી;
 હર્ષયા રેજી હમેશાં આંહીરેજી

તારામતી--

સીંદાનો કનરો,

કૃપા કરી સ્વામી સંગે લ્યો મારા,	
ચિનવે જોડી હાથ તમને આ દારા.	કૃપા૦
અરણ્ય જોવાની હોંશ છે મુજને,	
વળી સંગે રહેવા માગું હું ખ્યારા.	કૃપા૦
કદી અજાગી નહીં રહું હું તમથી,	
એવી પ્રતિજ્ઞા કરું સ્વામી મારા.	કૃપા૦
પતિવ્રતાનો ધર્મ હું પાળું,	
પુણ્ય પ્રિતે ચિતે અંજે હું મારા.	કૃપા૦
આવવા આપને અજ્ઞ ગુન્નરૂં,	
તે સ્વીકારો તમે પ્રાણુ ખ્યારા.	કૃપા૦

હરીશ્ચંદ્ર--

આશાજોડી.

અત્રે રહે તું વિચારી, પ્રિયા મારી અત્રે રહે તું વિચારી. ટેક.
 છે અયોગ્ય આવવું મમ સંગે, રહે તું અત્રે ઉચ્છ્રધારી. પ્રિયા૦
 જંગલી પશુઓ બહુ ધાતકી છે, દેખી જીહે તું તો ખ્યારી. પ્રિ૦
 નથી એમાં ઝાઝા દીન થવાના, આવીશ ઝટ એને મારી. પ્રિ૦

શાને માટે તું કરે પ્રતિજ્ઞા ? છે અયોગ્ય એ પ્યારી. પ્રિયા
ધૈર્ય ધરી નારી અને રહે તું, ચિંતા તથા હોંશ ધારી. પ્રિયા

સ્થળ—જંગલમાં વિશ્રામઠામ.

સોયણીની ગજલ.

હરીશ્ચંદ્ર— (દાહ ઉઠી છે દુઃખની દીલગાં.) એ રાહ.
સુણુ પ્યારી, આજ ગારી, સ્વપ્ન તણી વાતરે. ટેક.
મુજ પિતા સ્વર્ગે ગયો, રાજ કાજ મેં તો અલો;
પરણી પ્રેમદા સુખી થયો, પંચ કહું સાક્ષાતરે. સુણુ.
ઋષિ આળ્યા એ સમ, તેણે કહ્યું સ્ત્રી એક ઘો તમઃ
તેની સંગે ખીજી ભમ, તેથી દુઃખ થયું મુજ જાતરે. સુણુ.
લીજી તો વળી અંધ થઈ, ચોથી તજીને જતી રહી;
માત્ર એક મુજ સંગમાં રહી, વધુ દુખ થયું સાક્ષાતરે. સુણુ.

સત્યકીર્તિ— સોરઠની ગજલ.

સુણો રવામી માહરા, જે સ્વપ્ન રાતે મને થયું. ૧
જોગી સંગ જે જશે, તે રાજ્ય તમારું હશે;
ખીજી જશે તેના સંગમાં, તે લલમી ધારીને કહું. સુણો.
ત્રાજી નારી જે અંધ થાશે, તે તુમ પ્રિયા વેચાસે;
ચોથી તજીને જતી રહેશે, તે પુત્ર આપને સત્ય કહું. સુણો.
પાંચમી રશે આપ સંગ, કદી સત્યતા ન પડે ભંગ;
મમ વાત સર્વે સાચી જણો, કહેતાં મુજને દુઃખ ભયું. સુ.

ગુણકાઓ— કુમરી.

અપના દરસન જિન આખીયાં તરસ રહી;

જાહે પલ પલ નિંદ ન આવેરે. અપના૦
 જ્યું ચાહે મીન, જલકું ચિપે;
 ચું ચાહું મં આપકું પ્રિતેરે. અપના૦
 ચંદ્ર બિના જ્યું, ચક્રાર દુઃખી;
 આપ બિન ધડી, પામુ ન સુખરે. અપના૦
 દેખ મં યુગ્મડા, દુઃખડા કીયા દૂર;
 ધડી બાર આપ, બિન રખું ન સખરે. અપના૦

સત્યકીર્તિ— (શ્રીમદ્ કલક ક્રમ લેશેરે.) એ રાહ.

શું મુખથી મોતો આ વચન, માગો શું વિચાર કર્યા વિનારે.
 કેમ માગો રાજ્યલગ્ન રાજન. માગો૦
 એ તો રાજ્યપતું ચિન્હ કહેવાય;
 માગ્યું કાઢતે તે નહીં અપાય. માંગો૦
 માગો માગો ખાજ્યું તમે આજ;
 જોયી થાય સદ્ગુણ કહું કાજ. માંગો૦

હરીશ્ચંદ્ર— ઉપલી રાહ.

આવું અધરીત કેમ વદો વેણુ? વારાંગના વિચારી વદોરે.
 પરસ્ત્રી મારે માત ને જોન. વારાંગના૦
 સ્ત્રીહત્યા મુજથી ન કરાય;
 તેથી પ્રાણ તુમ આજ બચાય. વારાંગના૦
 કહી શાસ્ત્રમાં સ્ત્રીહત્યા સાર;
 તેથી મારતો નથી તમને ઠાર. વારાંગના૦
 જાઓ થાઓ ચક્ષુથી મુજ દૂર;
 હરો નહીં ધડી એક સખર. વારાંગના૦

હરીશ્વર--(પોતાનો પોશાક ઉતારતી વખતે) મરાઠી માલની સાખી.

ઉતારે મમ વસ્ત્રામુષણી, હીંગત ધરી આ વાર;
અક્ષંકાર હું અળગા કરીને, ભેખ ધરવા છું તૈયાર.
મુગ્ધ તને મેં બહુ દીન ધાર્યો, કર્યો બહુ સતકાર;
કુંડળ કણ્ઠથી અળગા કરે હું, તજું આ હીરાહાર.
તજું કંઠથી મુકતારે માળા, ગળચવો છું અત્યાર;
આંગળીથી હું અળગા કરુંછું, વેઢ વીંટી આ વાર.
ઝરીયાન ઝમો શું રે હું પેરું, કરીયા હેમની સાંકળ;
ચરણેથી હું તોડો તજુંરે, વળી તજું નમ્રજલ.

(તારામતી પર્યે.)

પ્રિયા તું મારી અહીંઆંરે આવ, શરમ મુઠી આ વાર;
વસ્ત્રામુષણો ઉતારી દે તું, ઋષિને નહીં કર વાર.

તારામતી

ઉપલી રાહ.

રવામી વચનથી સર્વ તજુંછું, કંઠના સર્વ શૃંગાર;
તજું સાડી કંચુકી જરીયાન, જડીત્ર કંકણ ચુકી સાર.
સર્વ તજું અક્ષંકાર હું આંગના, વેગે આણીવાર;
પ્રિય પુત્ર તું તજરે તારા, મુશોભિત શણુગાર.

રેહિતાશ્વર--

દક્ષણી રાહની લાવણી.

માતૃ માહરી, આ શું વદો વાતરે.

ટેક.

અરર હાય, કેમ તજનય, મન મુઝાય, લાગે હાય,
તજતાં આ શૃંગાર માતરે,

માતૃ૦

બહુ મુને ગમે, પહેરવા આ શૃંગારરે;

મુણી વચન, કંપે તન વિકળ મન જાવું વન,
આશું વદો મારી માતરે.

માતૃ૦

૨૪૫—શેહેર બાહારનો દેખાવ.

હરીશ્ચંદ્ર--

આશાવરી જોગીઓ.

પ્રણામ પ્રીતેથી કરું, આ શેહેરને આ વાર,

છોડી જવા હવે જુને, થયો છું તૈયાર.

મહેત્ર બગીચા બંગલા વાડી કંપેરી રાજ;

સર્વને હૈ પ્રણામ વળી સકળ સમાજ.

ધન માલ કુટુંબને, વિશ્વામિત્રને પ્રણામ;

પ્રણામ વાહાલા વેશને, સહુ દેશને પ્રણામ.

(એવામાં કેટલાક લોકો નગરમાં જવા સાર આવે છે, તે હરિ-
શ્ચંદ્રને જોળખી પુછે છે.)

નગરબહારના જનો--(જનુની છવેરે જોખીચંદ્રની.) એ રાહ.

મહારાજ આમ સ્થા થકી, આવ્યા અત્રે આ વારજ;

બેખ ધર્યો શાને કારણે, પુત્ર અને નર નારજ.

કેમ દીસો રાજ શોકમાં.

ટેક.

હરીશ્ચંદ્ર--આવ્યા અત્રે અમ્મ વન જવા, બેખ ધરી સૌ આ વારજ;

નહીં દીલગીર થાઓ સૌ તમે, ખોટી થાઓ ન લગારજ.

આપ પધારો સુખે નયમાં.

ટેક.

ન. બા. જ.--શા માટે વન જવું પડે, બેખ ધરીને મહારાજજ;

નથી દુખ તમ કોષ્ઠ વાતવું, પધારો પુરમાં આજજ. કેમ.

હરી--જાઓ સુખે તમ નયમાં, નથી હું તમ મહારાજજ;

રાજ્ય સોંપ્યું વિશ્વામિત્રને, ખુશી થઇને મ્મ આજજ. આપ.

ન બા. જ.--સ્થા કારણથી સોંપ્યું આપે, વિશ્વામિત્રને રાજજ;

એ જોગદો શું રાજ્ય ચલાવશે, એને શી ગમ રાજકાજજ. કેમ.

(એટલામાં કેટલાક નગરવાળીઓ આવેછે.)

૩૬૩૪—નહીં માનીએ રાજ એહને, કાઢીશું પુર બહારજ;
હુકુમ આપનો લેવા માટે, અમ્મ કરી આમ વારજ.

પુરમાં પધારો વેહેલા રાયજ.

ટેક.

હરીશ્ચન્દ્ર—પુત્રીથી રાજ મારે આગીયું, નહીં કરો કલેશ કાંઈ આપજ;
માનો આગ્રા સર્વ તેહની, દુર કરે તમ પરિતાપજ. આપ૦

તત્ત્વકચન્દ—હાથે કરી શાને વોરી હયો, દુઃખ આપ મહારાજજ;
ગલીએ ગલી ભગનારાને, આપ્યું શું તમ રાજજ. પુરમાં૦

હરી૦—હતા પ્રથમ રાજન એ, પછી પામ્યા નોગીપદજ;

મહાન રૂપી પંડીત બાલા, તપસ્વી મદોન્મતજ.

આપ૦

નગરશેઠ—કૃપા કરી આપો પુરમાં, અર્જ કરીએ મહાજનજ;

પુત્ર નારી.શાને દુખી કરો, વેગે ચાલો રાજનજ.

પુરમાં૦

હરી૦—વધુ વઢી શાને દુઃખી કરો, વેગે જાઓ પુરમાંહીજ;

કરોડ ઉપાયે પાછો નહીં ફરું, કરો શોક ન કાંઈજ.

આપ૦

માણેકચન્દ—એક ડગ પગે નવ ચાલતા, કેમ ભગશો આપ વનજ;

તાઠ, તાપ નવ વેઠીઓ, કષ્ટ વેઠશો કેમ તનજ.

પુરમાં૦

હરી૦—પરવે કીત્રાં પાપ આ ભવે, વેઠવાં ધરીને ધીરજ;

એમાં કોઈનું ચાલે નહીં, ઉપાય કીજે લક્ષજ.

આપ૦

વિદુશક—આપ વિના લાડ કોણ મને, મડાવશે મહારાજજ;

આવીશ સંગે હું આપને, નહીં તરછોડો આજજ.

પુરમાં૦

હરી —મીત્ર વિદુષક માહરા, શોક નહીં કર લગારજ;

સુખે વસો આપ ગૃહમાં, કરો પોષણ પુત્ર નારજ.

આપ૦

સૈન્યાધિપતિ—શિરછત્ર આપ હુકમ કરો, કરવાને એની ધાતજ;

કપટે કરી રાજ એણે અણું, મીલાવી સર્વ વાતજ.

પુરમાં૦

હરી૦--નહીં કાઢે દોષ એહનો, આપ્યું ખુશીથી મગ ધામજી;

માહે માગ્યાં દાન આપવાં, એ છે રામનાં કામજી. આપ૦

માનીશા--વેગે પધારે સ્વામી પુરમાં, કૃપા કરીને આ વારજી;

દાસની દીવ અરજી ધરી, નહીં કરે વાર લગારજી. પુરમાં૦

નવલયદ--આપ વિના સર્વે આંધજી, લાગે શેહેર સમશાનજી;

ધર અમને ખાવા ધાપ છે, આતું સુણી ન રહ્યું જાનજી. પુરમાં૦

ફતેહચંદ--સુણી ઝટ અગે આતીયા, અમ આપની પાસજી;

અળગા કરી કેમ જાએ છો, પાછા ફરી પુરે આશજી. પુરમાં૦

વાત સુણી જાન જુઝીઆ. અંતર ઉઠી છે વ્હાપજી;

કંપારી છુટી અમ તનમાં, ધીરજ રહી નહીં દીવ માંજીજી. પુરમાં૦

નગરશેઠ--શાને નિરાશ કરે સર્વને, પધારી પુરે આશજી;

કેમ મુગા થઈ ઉમા રહ્યા, શું જીવે છો ચોપાસજી. પુરમાં૦

હરીશ્ચંદ્ર -- મરાઠી ચાલની સાખી.

કરે નહીં કલ્યાંત પ્રજા મગ, ન ઘો નાહક દુઃખ;

ફોડ ઉપાગે નહીં આવવાનો, શેહેરનું જોવા મુખ.

અન્ન પાણી હરામ છે મારે, આ શેહેરનું એ ભાષ;

વચન ફરે જ્યારે મુખથી મારા, વૃથા દુખે આળ્યો માષ.

માનો સર્વે વિધાનિત્રની આજ્ઞા, આપશે તે તમને સુખ;

પાળશે સર્વને એરે પુત્ર તુલ્ય, નેમી થઈ નહીં આપે દુખ.

પધારે પ્યારા પુરમાં પ્રીને, નહીં થાઓ નિરાશ કાપ;

કર્મમાં લખીયું જેરે વિધાત્રી. તે તે નિશ્ચય હોય.

(ખીજી બાજુએ ફેટલીક સ્ત્રીઓ આવે છે.)

સ્ત્રીઓ-- (ગોપીચંદ લડકા જોગી હોમરે તજદે રાજને.) એ રાહ.

અહો રાજમાતા, પુર પધારેરે કૃપા કરી. ટેક.

તારામતિ—નહીં આવું હું બાઈ, કહેશે હવેરે તમે જો ફરી. ટેક.

૧લી સ્ત્રી—આમ કરવું ઘટે ન બાઈ, ગાતો માંડે વચન;

દુખ અસહ્ય છે અરણ્ય કેનાં, કેમ વેદશે તનરે. અહો.

તારામતિ—લખ્યા વિધીએ લેખ કરમમાં, તે કેમ મિથ્યા થાય;

ઈશે જ્યારે અવસર આપ્યો, વેઠીશું દુઃખ કાપરે. નહીં.

૨જી સ્ત્રી—કદી જગીનપર પગ નથી દીધો, કેમ ચાલશે વન;

કૃપા કરીને પુર પધારો, માની આપ વચનરે. અહો.

તારામતિ—કદી નહીં અવું પુરમાંહી, રે'વું સ્વામી સંગ;

સ્વામીનું દુઃખ સહે માનવી, આપણે અનુ' અંગરે. નહીં.

સ્વામીને જે કષ્ટ દે નારી, મહા ખાપી કહેવાય;

આત્મા ઉત્તંઘન કરે સ્વામીની, તે નકરી નેકે જનપરે. અહો.

માટે દુખમાં ભાગ પડાવું, સ્વામી સંગે રહી;

દુખ વખત ખીજા આવું હું, એ ચાર વાતો કહીરે. નહીં.

૩જી સ્ત્રી—સર્વ વાત તમારી સાચી, નવ છુટે તમ સ્તેષ;

તેથી કરીને સંગે લ્યો અમ, દુઃખ વેઠીશુ દેહરે. અહો.

તારામતિ—નહીં યોગ્ય આવવું મુજ સંગે, સુખે રહો ગૃહ માંહી;

સ્વામી કેરી સેવા જનવો, ખોટી ન થાઓ આંહીરે. નહીં.

(એવામાં બેઆકળી બની તેની દાશી પ્રવેશ કરે છે.)

દાશી—

ઉપલી રાહ.

અહો બાઈ મારી, કેમ મુકી જાઓ મુને અતરે. ટેક.

કૃપા કરીને આપ સંગે લ્યો દાશીને ઝો બાઈ;

નથી તેડયો આ પુલને આપે, કેમ ઉચકશે બાઈરે. અહો.

ધણા દિન આપ સંગે રહીને ખાધું આપનું અંન;

દેમ તે નિમકહરામ કચીશ હું, આવીશ દુઃખ વેઠવા તનરે. અં

મુજ પગ્નિકા જોવા કારણે આપ્યો અવસર ધરા;

તે માટે યુકીશ નહીં અવસર, હરેક રીતે આવીશરે. અહો.

તારામતિ-- (જદા વેા સીતમત્રી સમ્પવાર હું.) એ રાહ.

અરે આપ્તજો શોક શાને કરે, વિધીએ લખ્યું તે કદી ના કરે;

હનો જ્યાં સુધી આપણે સંજોગ, રહ્યાં ત્યાં સુધી હવે થયો વિજોગ.

એમાં નહીં ઉદાશ થાવું તમને ધટે, અતિશે રડે દુઃખ નાહી મટે;

ધીરજ ધરી મનમાં જાણો પુર માંહી, જોડી થાઓ નહીં ક્ષણ એક
તમ આંહી.

કૃપા કરી સર્વને કહું છું ઓ નાર, વળો પાછાં પુરે તમે આણીવાર.

(એવામાં રોહીતનો મિત્ર આવે છે.)

સુમત્રાત્ર-- (સહીયર દુખ શું લખ્યું)

મિત્ર મુકી ક્યાં જાય છે, સંગે લે તારી સાથ;

કદીએ અમળો નવ મુકનો, ફરતા જાતીને હાથ. મી०

સંગે શાળે આપ બાણતા, રમતા નવ નવા ખેલ;

બાગ બગીચે ને વાડીએ કરતા આપણે સેત. મી०

દીસે ધડી એક વર્ષ સમ, તુજ વીના ઓ મીલ;

નહીં ગમ મુને તુજ વિના, શાણા મિત્ર પવિત્ર. મી०

આવું સંગે ખારા તુજ તણી, નહીં ઘેર પાછો જાઈ;

કૃપા કરી સાથે તેડને, હું એકલો અકળાઈ. મી०

રોહિતામ્બર-શોચ ન કર પ્યારા મિત્ર તું, લખ્યા વિધિએ જ લેખ;

કરોડ ઉપાય કરે તોએ, થાય નહીં મીન મેખ. શોચ.

કૃપા કરી પાછો જાને તું, મુકી પ્યારા કક્ષાંત;

ધૈર્ય ધરી તુજ મન વિશે, જા ઘેર યઈને શાંત. સૌચ
લખ્યું હશે તો યઈશું ભેગા, નહીં તો છેલ્લા પ્રણામ;
તુજ શાણાને ઘટે નહીં, મીત્ર કરવુંરે આમ. સૌચ

(નગરવાસી જતો શહેર તરફ શોકાતુર ચહેરે ભયછે અને
હરીશ્ચંદ્ર વીગેરે સૌ વન તરફ ગગન કરેછે.)

—૦—

સ્થળ દસ્તો.

(હરીશ્ચંદ્ર વીગેરે વન તરફ ભય છે એવામાં શોકાતુર ચે-
હેરે દોડતો દોડતો સત્યકીર્તી આવે છે.)

સત્યકીર્તી— ઓખાહરણની રાહ.

ગહારાજ છો મમ શિરતાજ, શાને છુંડો શેવકને આજ.
ધડી આપ વિયોગ જો થાયે, દુઃખ પામું હું મારીરે કાયે.
આપ વિના એકલો કેમ રહું, આપ વિયોગ કદી ન સહું.
કૃપા કરી સંગે દ્યો મુજને, નહીં ભારે પડું હું તુમને.
કાંઈ દાસ ઉપર દયા લાવો, કાંતો નગર ભણી પાછા આવો.
નહાંતો સ્વામી સંગે દ્યો મને, કરગરી કહું છું તમને.

—૦—

સ્થળ—ગોમતીનો આરો.

હરીશ્ચંદ્ર.
તારામતિ.
રોહીત.
સત્યકીર્તિ.

} —(ગદ્ય માત્ર મારી જવું તેની પાસે.) એ રાહ.

ગોમતી માત છે તારો આધાર, કેમ કરી તુને ઉતરીએ પાર;

પુર ચડ્યું છે ચોપાસ ભરપૂર, કેમ જવાપ કાશી ઝટ વાર. ગોં
હવે નથી દીન ઝાઝારે બાકી, કેમ કરી ઋણ આપીશ તે વાર;
ભોગ તું લે ગમ રૂધીરનો માતા, ભોગ લઈ મારી દેતું આ વાર.
શાંત થા મા તું કર દયા સેવક ઉપર, ઉતાર પાંચ પેલેરે પાર. ગોં
(રૂધીરનો ભોગ આપી સરવે જણ પેલે પાર ઉતરે છે.)

—૦—

સ્થળ—રસ્તો.

(કાશીના બે માર્ગ આવવાથી સર્વ ખચકાઈને ઉભા રહે છે અને
થોડે છેટે જોગીજોની પુણું કુટીકા છે ત્યાં પુછવા માટે જાય છે.)
સર્વ સાધુ— (નાથ દેસે ગજકો બંધ છુડાવે.) એ રાહ.
જગત સહુ આ છે આળ પંપાળ, એમાં આખર નથી કાંઈ માલ. જગ
માત, ભગતી, સુત, દારા, સહોદર, તાત સહુ જુઠી જન્મળ;
એક ધરાનું નામ ખરું છે, બાકી બધું અખી બાળ. જગત
લેવાય તેટલું લઈ દ્યો બાઈ, રહેશે તે બળી જશે;
પાપ પુન્યનું જાણવું એમજ, કાપર જન પસ્તાશે. જગત
કરો કમાઈ ભગતીની બાઈ, સાચી એ જગમાં સગાઈ;
બાઈ બાઈ સહુ કહેશે તમને, માયાના કહેવાશે બાઈ. જગત
કુટી બદામ જો નહીં હાથ પાસે, તે બાલાવશે નહીં કાઈ;
પામશે અપમાન જશે બ્યાંઈ બ્યાંઈ, ખેશી રેશે સામું જોઈ. જગ
માટે કરી દ્યો બક્તી પ્રભુની, સર્વમાં છે એ એક;
પામશે સુખ ભવો ભવે જોયી, દુઃખ નહીં દેખો જોયે. જગત
(સાધુઓ સ્તુતી કરી રહે છે એટલે તેઓને હરિશ્ચંદ્ર પુછે છે.)

હરિચંદ્ર— (ગીરધારીરે વાત કહું છું વિચારો.) એ રાહ.
સાધુ જનરે સુખકારી છો સારા, છો મુજ મહુ તણા તમે તારા;
નગીચ તમનેરે પ્રીતેથી અમ આજ, પુછીયે વાત તમને મારાજ.

શ્રુત.

આ રસ્તા એ છે સ્યામ, ક્રીએ રસ્તે કાશીનું ધામ, અમને કહોને
આત્મારામ; પ્રીતેથીરે એ પંથે પરવરીએ, ત્યાં જઈ અમે અમ
કાર્ય કરીએ.

સાધુ—(રાજા વાત કહું છું સાચી પરણ્યો સાચ મારી એ) એ રાહ.

વાટ બન્ને આ કાશી તણી જણો બાધરે (૨) ટેક.

જાણો બાધરે, સત્ય માનો બાધરે. વાટ૦

એક પંથ છ માસજ કેરો. ખીજો છે નાનો;

એ માર્ગ બહુ વિકટ છે તે, સત્ય તમ માનો. વાટ૦

ટુંકે પંથ અનેક તરેહની, ભોગવણે અડચણ;

લાંબે પંથે કોઈ ન મળે, ભો, અડચણ એક દાણ. વાટ૦

—૦—

સ્થળ—ભુતાવળીની જગા.

હરીચંદ્ર—

જનરા.

અહો પિશાચો છો સુખકારી, સુણો આજ અરજ એ અગારી. ટેક.

કરો ભક્ષ તમ આજ મારું, જેથી કારજ થાય તમારું;

વળી આપ થશો ઉપગારી. અહો.

હુઃખી દીનની અરજ દીન ધારો, ઝટ આવી મુને મંહારો;

પામું ઉદ્ધાર આપ હાય મારી. અહો.

તારામતિ—પ્રાણુત્તપને નહીં તું ખાય, આવી ઝટ તું મુજપર પાપ;

કર તુલ્યે શરીર મુજ ગાગી. અહો०
 શેહીતાશ્વર--નહીં ચાર તું મગ તાત માત, સત્ય કહું તને
 સાક્ષાત; જટ નાંખ તું મુને સંહારી. અહો०
 સત્યકીર્તી--નહીં આ તું પુત્ર નરનાર, વેગે આવી તું મુને
 સંહાર; બચાવ તણેને આ વારી. અહો०
 નક્ષત્ર--નહીં મુજ સામ્રા તું ધાપ, આ ચારે જણુને તું ખાપ;
 ઉગાર વિનતી ઉર ધરી મારી. અહો०
 પિશાય--નહીં ખાપએ તમે ચાર જણુને, નક્રી ખાપએ અમ
 આક્ષણુને; ખુબ તૂમ થયો લાડુ ખાઈ. અહો०

—૦—

સ્થળ—સ્તેતો.

હરીશ્ચંદ્ર--(ભરથરી બ્રાતા, વિચારીને વદો વાણુ) એ રાહ.
 હે રૂપી રાજ (૨), નહીં સતાવો મુને આ વાર;
 આથી વધુ કષ્ટ પામીશ તોપણ, ડગીશ નહીં તત્તમાર.
 આ દેહમાંથી (૨), કદી જીવજ જુદો થાય;
 સમુદ્ર માઝા મુકે પણ નહીં, ડગુ એ રૂપો રાય.
 આ દુઃખ કરતાં (૨), વળી ઉતારો જીવતી ખાલ;
 તે કરતાં વળી અરપુ શીશ હું, ઉતારો તે તતકાળ.
 કદી કુટેજ ધડો (૨), જો કાંઠા સુધી ભરાય;
 તોપણ અસત્ય વડુ નહીં, કદી સોડીથી જળ જૂદાં થાય.
 સીંહ ધાસ ખાપ (૨), પશ્ચિમ પ્રગટે જો ભાણુ;
 નેવનાં નીર ખાલે જાય પણ, અસત્ય વડુ નહીં વાણુ.
 આ દેહમાંથી (૨), જો રૂંધે રૂંધે પડે છે;

નમીતે ઠહુંપું (૨), આપ પધારે ધાગ;

નહીં મુને ઝાઝું સતાવો, કરવા ધા મને કામ.

હરીશ્ચંદ્ર—(ગપ માત્રુ મારી જવું તેની પાસે.) ઐ રાહ.

સેન અગ્ની માતૃ ભોગ તું મારો, હવે નથી આંઈ ઉગરવાનો આ-
શ. સે.

મારે દીશાએ અગ્નીરે અગ્ની, દેખી સાંત થાગે જીવ કેમ મારો;
પુત્ર નારીની શી વલે યાશે, વળી મુઝાય છે મીત્ર આ મારો.

ના હાથ ખીજો રસ્તો ત્યાં જાજી, તે પણ નથી કાંઈ જવાનો આરો લે.

વળી આ પ્રાક્ષણ છે મુજ સંગે, તે બહુ દુઃખી થાયે બિચારો.

જો શાંત થાએ તો બક્ષ હું આપું, આ દેહ નથી કામનો મારો.

ખારી, પુત્ર, મીત્ર રજા આપો. મુને, તમકંડે અમા ભાગ આપી
મારો લે.

ଅନୁ.

આખી માતૃ મારો, ભોગ લઈને તૃપ્ત તું થા અંગ;

આવુંધું તુજ પાસે, આજ મનમાં ધરીને ઉમંગ.

સાહિત— (સહીયર શું દુઃખ દાખવું.) એ રાહ.

અરે માતૃ ઓ માહરી, ડપાં ગઈ મુકી મુને;

તારા આ લઘુ બાળની, દયા નાવી તુને. અરે.

પીતા મારા મુણે વાત મમ, જીવું માતની પાસ;

માતૃ વિના કેમ રે'વાય, નહીં ગમ્યા વાસ. અરે.

છેડો હસ્ત તમે માહરો, જહો અમીની માંય;
 હિત છે જવા તણી, માત ગારી છે જ્યાંય. અરે.

હરીશ્ચંદ્ર--

ગીતી.

ગયો પુત્રો નારી, તોપણ અગ્ની શાંતી નહોં પામી;
 હું જનહોં એ સંગે, મીત્ર તાહડી સંગત હું વામી.
 સત્યરીતી-તણે જણુને ખાધા, અભાગણી નહોં પામી શાંતી નારી;
 હે અમી હત્યારી, હવે ભક્ષ કર તું કાયા મારી.

—૦—

સ્થળ—કાશીની ભાગોળે વિશ્વનાથનું મંદીર.

આત્મણો--(ધન્ય ધન્ય હરીનું નામ સકળ સહુ કર્તા છે.) એ રાહ.

સાચું છે હરીનું નામ, સકળ જન માનોને;
 ખોટું છે આળ પંપાળ, સરવ સત્ય માનોને. ૨૬.
 હરી ભજેથી પામિયે મુક્તિ, જુક્તિ એવી જાણીરે;
 તે માટે સૌ કરીને ભક્તિ, કહેવાશે જન શાણા. સકળ
 માત તાત ને મુત સહોદર, જુઠી એહ સગાઇરે;
 ખરી પ્રીત છે એક ઈશ્વરની, જાણી જગમાં બાઈ. સકળ
 માયાની આ કાયા શોભે, કાયા રોગે ભરાણીરે;
 મળ, મુત્ર ને લોહી હસ્તીની, તેપર જગત ઘાહાણી. સકળ
 પરની સ્ત્રી વેસ્થાના યારી, દુર્ગુણ જન બહુ દીકારે;
 મધરભક્તિ કોઈ કરે વીરલા, બાકી મુખના મીઠા. સકળ
 મંસાર ત્યાગી યોગ્ય સાધોને, સાચી એજ કમાઈરે;
 ઈશ્વર ભજનમાં દીન ગાળોને, આજન્મ મરણ દુઃખદાઇ. સકળ

એ દુઃખ દૂર કરોને જન સહુ, સ્વર્ગ સુખ તમે સાધોરે;
જેથી અટલી આ પાર ઉતરશો, કર્મ બંધ નહીં બાંધો. સં
(એવામાં હરીશ્ચંદ્ર ત્રીજેરે આવે છે ને સહુ સ્તુતી કરે છે)

હરીશ્ચંદ્ર, તારામતિ, ૧ — દીડી.
રાહીત, સત્યકીર્તી

કાશી વિષ્ણુનાથ, અરજ હરે ધારો,
દીન કીંકર સેવકને તમે તારો;
કરી આપ દશ સફળ કીધો જન્મારો. કાશી૦
ધણા જન કેરાં આપે કષ્ટ કાળાં,
વળી દીન જનોને આપે સુખ આપ્યાં;
આજ વિનતી કરે સેવક આ તમારો. કાશી૦
વિશ્વામિત્ર કેરૂં રણુ છે અમ માયે,
સેવા આળ્યો છે સેવક અમ સાથે;
હવે તથી મારો એકે અહીંયાં આરો. કાશી૦
એક સત્યતાને લીધે કષ્ટ સહુ,
જીવ જાતાં દહી અમત્ય નહીં. લહુ;
ટેક રાખો પ્રભુ આપ અરે અમારો. કાશી૦
સ્તુતી કરીએ આજ ઉમંગથી તમારી,
સ્વીકારો અર્જ આપ સેવામાં અમારી;
આશરો છે અમને પ્રભુ એક તમારો. કાશી૦

(સ્તુતી કરી રહ્યા પછી નક્ષત્ર, હરીશ્ચંદ્ર વધારે દુઃખ દે છે,
તે જોઈ તારામતિ હરીશ્ચંદ્રને કહે છે.)

તારામતિ— (પિયુતે તળવનાર વેરી અલંકાર.) એ રાંહ.

સ્વામી કષ્ટ આવું તમે, ક્યાં સુધી સહોડા;

ધનાજ નગીરે કાંઈ છુટવા ચહો.
 ઝાણુ છે ઝાણીનું સ્વામી, આપણુરે પર;
 નથી આપણીરે પાસે, આપવાને જર.
 કંઈ તમ મુજ થકી, જોયું નહીં જાય;
 હવે છેલ્લો પ્રાણ ખારા, એક છે ઉપાય.
 મમ પુત્ર કેરો વિક્રય, કેરો સ્વામીનાથ;
 તેના દામ આવે તે, આપો નક્ષત્ર હાથ.
 સોચ નહીં કરો સ્વામી, મનમાં લગાર;
 વેડવાં તે જોઈએ આપણુ, દુઃખ દીન ચાર.
 વિનતી આ ઉર ધારી, કરોને વિક્રય;
 હોંઠે ધીર ધારો દીલ, રાખો નહીં જાય.
 મમ પ્રિય સ્વામીનાથ, લગારો ન વાર;
 કરીને વિક્રય અમ; થાઓ છુટકાર.

—o—

સ્થળ--કાશીનું જાગર.

હરીશ્ચંદ્ર--

રાગ ખવાડો.

કંઈ વિક્રય પ્યારી પુત્રનો, હું સત્યતાને કાળ;
 નિર્દય થઈને આજરે, હું સત્યતાને કાળ. ૨૬
 જે હસ્તે મં લગન કર્યું, તે હસ્તે કંઈ વિક્રય;
 જે મુખેથી વહી મધુર વાણી, તે મુખથી ચાપ જાયરે. હું
 ગળ્યું મુને મુખ જેથી, તેનો કંઈ હું વિચાર;
 રે'શે સ્મરણમાં ધર્મ જેનો, હું હવે થયો દુઃખ ભોગરે. હું
 નાગરીકો સુણો સહુ, વિત્ત ધો આ ઠામ;

વિત્ત દઈને દાસ દાશી, લઈ જાઓ પોતાને ધાગરે. દુઃખ

(જાને જણુ જુદાં પડતી વખતે ગાય છે.)

(પડું ધું વિખુટો પ્રિયા સંયોગથી તારા.) એ રાહ.

હરીશ્ચંદ્ર—જાઓ ખુશીથી તમે આ, વિપ્ર સંધાયે આજ. ટેક.

તારામતિ—જમએ અમ તજીને તમને, સત્પવાદી મારાજ. ટેક.

હરી—પરણી મુને સુખ ન પામી, ઓ મારી પ્રિયા;

દુઃખ દુઃખ દુઃખ દુઃખ દીકું, વા'લી મારે હાથ. જા.

તારામતિ—ના ધરો દુઃખ મનમાં વા'લા, કર્મે લખીઆ લેખ;

ઉપાય કરે મટે નહીં, લગાર તે મારાજ. જઈએ.

હરી—રે'જે હમશાં મુખમાં, પ્યારી મારી રાજ;

કલેશ કાંઈ કરીશ નહીં, કરજે સુકૃત કાજ. જાઓ.

તારામતિ—રોક નહીં ધરો પ્રાણ મારા, પાણુ પતિવૃત્ત ધર્મ;

કર્મ કરે બિકત કેરાં, વળી કરે વિપ્ર કાજ. જઈએ.

હરી—પાપ પેલે જન્મ કીધાં, તેથી પામું દુઃખ;

તે સેગ વળી દુઃખી કરે, પુત્ર પ્યારી આજ. જાઓ.

તારામતિ—આપ એમાં શું કરો, છે અમ કર્મનો વાંક;

તે તમને આવી નડે, સલ કહુંધું હું મારાજ. જઈએ.

હરી—હવે પધારો પુત્ર પ્યારી, મુખે વિપ્ર સાથ;

કરીને પ્રણામ છેલ્લા, છૂટો પડું આજ. જાઓ.

(હરીશ્ચંદ્ર, રાહીતને જવા માટે કહેછે તેથી રાહીત ક-

લ્પાંત કરેછે.)

રાહીતાશ્વર—(આધવજી સંદેશો કહેજે સ્યામને.) એ રાહ.

નહીં તજીને જાઓ પિતા મુને અહીં તમે;

આવી સદા કરું આપની હર્ષે સેવજો.
 દેમ ગમે મુને આપના વિના ઓ પીતા;
 પુજવા લાયક આપ છો મારા દેવજો.
 હર્ષ ક્રીપાથી સુખમાં દીન સો જાયછે;
 આપ વિયોગે પામીશ બહુ હું દુઃખજો.
 કૃપા કરીને આપની સંગે હ્યો મુને;
 તોતો કાંઈક પામું હું તો સુખજો.
 જોમ પડે જળથી વિખુટી માછલી;
 પડે માળાથી છુટું પક્ષી એકજો.
 જો ઝાળાંથી પડે વિખુટું વાહકું;
 પડે એકવડો હોય સગાં અનેકજો.
 એ સર્વે પામેછે દુઃખ તન કેટલું;
 તેટલું પામું આપ વિના દુઃખજો.
 દગ્ધ વનનું પક્ષી જોમ અકળાયછે;
 તેમ હું આપ વિયોગે ન પામું સુખજો.

નહીં

નહીં

નહીં

નહીં

—૦—

સ્થળ—અગ્નીસેનનું ઘર

તારામતી ઇશ્વરની સ્તુતી કરેછે.

(દુઃખ હતાં થઈ દુઃખ કેમ આપે.)

એ રાહ.

અહો ઇશ તે આ દીનને શું કીધું, દુઃખી કીધાં કેમ તે અમતેરે. ટક.
 રાજ્ય હર્ષ ને સુખ હર્ષ, તે કષ્ટ દીધું તે બહુ અમતેરે. અહો.
 કરાવ્યો વિક્રમ મમ ને પુત્ર કરો, કરી પિયુષી અળગા અમતેરે. અ.
 સ્વામી આપો હરીચંદ્ર ભયો જાવ, એવી આરજ કરું હું તમતેરે અ.

(રાહીનાશ્વર પોતાના મીત્રો સાથે કુલ વીણવા જાય છે.
એટલે તારામતિ તેને શીખામણુ દે છે.

તારામતિ— બયેરવી ગજલ.

પુત્ર મારા સુણ તું, એક શીખ માદરી;
જન તું આ શિશુ સંગાથે, સેવા બળવા તાહરી. પુત્ર૦
રજે સૌ શિશુની સાથ, જઘશ નહીં તું એકલો;
દોડીશ નહીં ત્વરા કરીને, પૃષ્ઠ રહીને એકલો. પુત્ર૦
જતો નહીં તું આપા પુત્ર, શિશુ સંગ છોડી;
સંભાળ જો મમ પુત્રને, નમુંછું ધરા કર જોડીને. પુત્ર૦
વિનતી મારી ઉર ધારી, સાથ કરે શંભુ તમે;
કષ્ટ મારાં કાપો બોળા, આપને દાસી નમે. પુત્ર૦

—૦—

રથળ—કાળસેનનું ઘર.

કાળસેન— નાનકસામનો રાગ.

તું ઉત્તાડ મારી પ્યારી, હું તો લાગ્યો છું બેગારી;
દયા જણી દીક્ષમાં તારી, ભારી પડે ન આપણુ નારી.
મુને મનત પડે બહુ બારી, કામમાં આવે તે બેગારી;
રાખીયું મસાણી પ્યારી, સાચું કહું છું એ નારી.
રૂપેયા આપ્યા છે હજારી, તુંજ પાસે થઈ લાચારી;
માફ કર મુને આ વારી, ઝટ ખાવા દે મુને પ્યારી.
ખાશે મસાણુ એખા નારી, નહીં પડે આપણુને બારી;
મુને થાય છે બહુ વારી, ઝટ જનતું મસાણુ પ્યારી.

રંગુડી— (સ્વામી મારા છે સોહામણા) એ રાહ.
 મુઓ શીખ્યો ક્યાંથી નોકર રાખવા, નોતા પૈસા તારી પાસ (૨)
 ઠડલાં ઘડવા મેં કહ્યું તુને, ત્યારે કીધી નિરાશ. મુઓ.
 ખાવા તને ક્યારે આપું હું, ઠડલાં ઘડાવી બાવ્ય (૨)
 નહોતો જઈશ હું પીયેરબણી, વળી હાંસડી વસાવ્ય. મુઓ.
 કાળશેન—શાને રીસાય મારી સુંદરી, લાતું સર્વ આ વાર (૨)
 ગુલામ તારાને આમ શું કરે, હું છું ખાશી નાદાર. શાને.
 રીસાતું મુર્ખની સંગ શું?, એ મારી ચતુર નાર (૨)
 પાય પડીને તુજને નમુ, નમું નમું સત વાર. શાને.

—૦—

૨૪૭—અશણ્ય.

(રોહીતાશ્વર કુત્ર વીણવા જાય છે, એવામાં તેને સર્પ ડંસે છે તેથી તે પોતાના મિત્રોને બોલાવે છે.)

રોહીતાશ્વર— (દયાળુ દેવ કૃપાળુ તું.) એ રાહ.
 મીત્રો મારા, આવો ખારા ચક્ષુ તારા, થયા ન્યારા. મી.
 ડંસ્યો મુને, આંહી ઝેરી સર્પ; ગયો લેવા હુંતોરે દર્ભ. મી.
 કેન્જા મુજ માત, ને બાઈ; મુઓ છે પુત્ર તારો બાઈ. મી.
 નહીં કરવા દેજો શોક; કરો જગ તે, પામ્ર સંતોક. મી.
 નહીં હીંડવાની મુને આય; કરી કેમ હું આતું લાય. મી.
 હવે મારા, તમોને પ્રણામ; સૌ જગતને હવે રામરામ. મી.

(રોહીતાશ્વર બોલતો બંધ થાય છે એટલે તેના મીત્રો શોક કરે છે.)

સર્વ મીત્ર—

રાગ સીતાના મહીનાનો.

અરે મીત્ર વિવેકી અમને મુકાને ક્યાં ગયોઃ
 નહીં આવી દયા તુને કાંઈ, છોડી પ્રીત ક્યાં રહ્યો.
 હતો કાલો સુગુણ બંડાર, અતુર વિવક્ષણો;
 બહુ બુદ્ધિશાળી ભાગ્યવાન, તારી માએ તું જણ્યો.
 જઈ કહીશું શું તારી માત, અરે ઓ બ્રાતરે;
 અહીં મુકાને કેમ જવાપ, એકવડો રાતરે.
 કેમ કરીએ નહીં ઉપાય, તાબેદાર છેએ અમ્ર;
 જરા જમએ જો મોડા ત્યાંય, તો શેઠ અમને દમે.
 લાયરીથી જઈએ સહુ, તુને મુકી હાંચરે;
 તુને મુઓ દેખીને આજ, કંપે અમ કાયરે.

—o—

સ્થળ—અરણ્ય.

(રાહીતાધર મુએલો પડ્યો છે ત્યાં તારામતી મીત્રાના ક-
 હેવાળી આવે છે અને તેનું મડદુ ખોળામાં લઈ રૂદન કરેછે.)

તારાગતિ—

રાગ વણકારાનો.

ક્યાં ગયો મુને મુકાને, પુત્ર પ્યારારે;
 રડવડતી કીધી આ દુઃખીને, ચક્ષુ તારારે.
 હતો આધાર એક તાહરો, પુત્ર પ્યારારે;
 સ્તંભ તુટયો તું માહરો, ચક્ષુ તારારે.
 હોત જો તુજ પીતા પાસ, પુત્ર પ્યારારે;
 તો સુખની રેત કાંઈ આશ, ચક્ષુ તારારે.

કાણ્ય જાણે તે ક્યાં હશે, પુત્ર ખારારે;
 હવે આ જીવ માહરો નથી, ચક્ષુ તારારે.
 નહીં આવી હયા તારી માતની, પુત્ર ખારારે;
 કેમ સુતો તું અહીંયાં શાંતથી, ચક્ષુ તારારે.
 એક વાર તું બોલ મુજ સંગ, પુત્ર ખારારે;
 ઇંપુ જોઈ દશા આ તાહરી, ચક્ષુ તારારે.

રાગ ઓખાહરણ.

પુત્ર રાહીત હઠ બેઠો થાને, કેમ તજ દુઃખણી તારી માને.
 તુને જોઈ વીસારતી દુઃખ, હવે કેમ પામું અંગે સખ.
 પુત્ર જનમ ધરી દીકું દુઃખ, નહીં તુજ કરમમાં સખ.
 કેમ વેરી થયો અરે તુતો, પર પથારીમાં કેમ સુતો.
 અમંડ જોયો તે અંગે ધારી, હાથ બાપુ દશા શી આ તારી.
 ઓ વિધાત્રી તું થઈ વેરણુ મારી, ક્રીઆ બાવનું સાદું વાળ્યું બારી.

—૦—

સ્થળ—સ્મશાન.

(કાશીનો રાજ તારામતિને ગાયે આરોપ મુકી કાળસેન સાથે તેનો વધ કરવા માટે મશાણુ ભુમીમાં છાકેછે. અને કાળસેન હરીશ્વંર ને સોંપે છે. અને તારામતિને હરીશ્વંર જન્મેને આરસ પરસ ઓળખવાથી પોતાના દુઃખનો વિલાપ કરેછે.)

ભૂપ કલ્યાણ.

હરીશ્વંર—અહો પ્રિયા મારી, શી આ દશા તારી;
 કહે તું મુજને સલ સર્વે, અને વિચારી. ૨૬.

તારામતિ--અમીસેન આઠાણુને ત્યાંહી, કીધો વિક્રમ આપ;
સોંખ્યા કારજ મમ પુત્રને, તેમાં થયો પરીતાપ.

પ્યારાં મારા અહો, વૃત્તાંત આપ કહો;

અત્રે વશ્યા શા થકી તે, મમ પાસે લહો. ટેક૦

હરી૦--વિક્રમ કરીને તુજ પુત્રનો, ઝણુ આપ્યું રૂપી રાય;
વળી માગી નક્ષત દક્ષણા, કરવો શો ઉપાય. અહો૦

તારામતિ--એક દીન મીત્રોની સાથે, માકલ્યો રોહીત પુત્ર;

ગયો તે વનમાં પુણ્ય લેવાને, ત્યાં થયો સર્પ કપુત. પ્યારા૦

હરી૦--કાળસેન અંડાળે લીધો, આખી માહોર હઝાર;

સોંપ્યું કામ મુને મુ દારું, મુએ અત્રે આ વાર. અહો૦

તારામતિ--હસ્યો કાળ જો આપ પુત્રને, કહી મીત્રોએ વાત;

રમ લખ હું ચાલી ત્યાંથી, હીડો ચત્તાપાટ. પ્યારા૦

હરી૦--મુડદાના મુખ કેરા ચોખા, બક્ષણ કરવા સાર;

ઝટ હું તારું શિર કપાવા, હવે યારે તૈયાર. અહો૦

તારામતિ--હચકીને હું લાવી અહીંઆં, દેવા અખી ડાગ;

સળગાવી ચીત્તા હું જેથી, નાખવા સંધુ લાગ. પ્યારા૦

હરી૦--ઓ હત્યા કહી સાંજોમાં, સર્પ હત્યાની સાર;

પણ સતના પ્રભાવે કરીને, કરી પડે તુને કાર. અહો૦

તારામતિ--એકદમ આવી આપ અત્રે કીધી મને નિરાશ;

કર આપનો લેવા માટે, ગઈ પાછી હું ખાશ પ્યારા૦

હરી૦--દૈવ મતી ન્યારી છે પ્યારી, કોઈ ન પામ પાર;

રંક હોય તે રાય બનાવે, રાય થાય નાદાર. અહો૦

તારામતિ--હીડો માર્ગમાં મૃત પામલો, રોહીત જોવો બાળ;

નિચું જોઈ હું નિહાળું તેને, આળો એવે રક્ષણ. પ્યારાં
હરી૦—એમાં દેવને દોષને દૈએ, દોષ કરમનો હોય;

પુનં બને જે પાપો ક્રીયાં, તે નડતર આંહી હોય. અહે૦
તારામતિ—એકદમ આંધીને સુને, લઈ ગયા રાજ પાસ;

ગુનો શિરે મુકી માકલી, કરવા અત્રે નાશ પ્યારાં
હરીશ્ચંદ્ર—સર્વ તુજ વૃત્તાંત સુણીને, થયો વાકેફ હું મન;

ધ્યાન હરીતું ધરીને મનમાં, કપાળ તારે તંન.

(જેવો હરીશ્ચંદ્ર, તારામતિ ઉપર તત્તવાર ઉગામવા જાય-

છે, એટલે શિવ વીગેરે અતરે અંતરધ્યાનથી પ્રગટ થાયછે
અને તારામતિને બચાવેછે.)

સમાપ્ત.

જાહેર ખખર.

સર્વે ક્ષોકોને ખખર આપવામાં આવે છે કે અમારી દુકાને નીચે લખેલાં પુસ્તકો વેચાથી મળશે.

રૂ. આ. પા.

ભર્તૃહરીના નાટકનાં ગાયન.... ૦ ૨ ૦

હરીશ્ચંદ્ર ને તારામતીના નાટકનાં ગાયન... ૦ ૨ ૦

ખાસુદીપુરીનો કારસ... ૦ ૧ ૦

ગોપીચંદ્ર રામનો ખેલ... ૦ ૨ ૦

શરણીકનો રાસ તથા અષ્ટપ્રકારની પુખ્તઓ

વીધી સહીત ... ૦ ૮ ૦

સ્વયંવરોદય નાટક ... ૦ ૪ ૦

વીલાસચંદ્ર કુસુમનિચિત્રા નાટક ... ૦ ૧૨ ૦

આ રીવાય પૈરનવ ધરમના તથા જૈન ધરમનાં પુસ્તકો, વારતાઓ તથા સરકારી ચોપડીઓ વીગેરે ખીજી ધણી જાતનાં પુસ્તકો અમારી દુકાનેથી શેકડી કીમતે વેચાથી મળશે. જોએને જોઈએ તેમજી પોસ્ટપેડ કાગળ લખવો. નોટપેડ પત્ર લેવામાં આવશે નહીં.

બુ. છોટાલાલ છગનલાલ.

કે. અમદાવાદમાં રીચીરોડ ઉપર.

